

шей, придбаних злочинним шляхом: 1) Це кредитна й офшорна схема. 2) Рідше використовується страхова схема — вона обходиться дорожче при використанні специфіки страхового бізнесу. При використанні цих двох схем передбачається, що гроші перебувають у західному банку.

Кредитна схема припускає видачу якимось банком кредиту, наприклад, на 100 років, під символічний відсоток. Банк, що видає кредит, — український, а забезпеченням позички служить гарантія західного банку, де зберігаються гроші кредитора. На отриманий фіктивний кредит можна купувати — будинок, дорогу машину, котедж, квартиру; прибутку в кредитора немає — він живе “у борг”. Оплата таких послуг обмежується скромними відсотками по кредиту банку та цілком помірною сумою “за схему”.

Друга схема — офшорна, на відміну від практично одноразової кредитної нею можна користуватися практично все життя, сполучаючи в ній діяльність у своєму бізнесі та на своїх особистих закупівлях. Це більш дорога технологія — за повний пакет, включаючи українське представництво, прийдеться заплатити близько 5 тисяч доларів; близько тисячі доларів у рік обходиться “підтримка механізму в дії”. Зате практично немає ризику — вся власність буде записана на іноземну фірму, з якої податкові органи не будуть зв’язуватися; особа, що використовує цю схему, буде всім користуватися за довірчими дорученнями. Найбільшою популярністю користуються офшорні компанії, зареєстровані в Ліхтенштейні або в країнах Бенілюксу, — там є механізм номінального керуючого. Офшорною фірмою номінальне керує найнятий адвокат, що не вправі розкривати ім’я свого клієнта. У всіх паперах фігурує саме ця людина, саме від імені адвоката відкривається українське представництво фірми, що і буде виступати “спонсором”. Далі всі покупки робляться на фірму, а “зовсім стороння” їй особа — реальний її власник -одержує на них генеральні доручення. Якщо є бажання записати щось на особу, що використовує цю схему з метою легалізації грошей, можна це зробити через договір купівлі-продажу із цією фірмою з розстрочкою на 100 років або більше. Мінусом цієї схеми є проблеми з придбанням автомобілів -придбання авто на офшор спричиняє проблеми з його перепродажем у майбутньому й додаткові складності виникають з його реєстрацією. Є й безсумнівний плюс — “культурно” зареєстрований офшор можна використати для потреб своєї фірми, якщо вона займається зовнішньоекономічною діяльністю.

Існує й страхова схема легалізації грошей. Стандартний алгоритм такий: людина страхує здоров’я на величезну суму, заздалегідь знаючи, що має, припустимо, дірку в зубі. Через місяць цю дірку знаходять, і йому виплачується страхове відшкодування пропорційне “збитку для здоров’я”. Виплата може йти навіть через Ощадбанк — ніяких порушень де-юре немає, усе відбувається відповідно до законодавства. Великого поширення схема не має — страхові компанії діють у досить твердих рамках і змушені платити більші податки, у тому числі й у випадку виплат по страховому випадку, що відображається на ціні “послуги” [4, 214].

Слід зазначити, що Україна досить відповідально підійшла до участі в міжнародних зусиллях по боротьбі з легалізацією таких грошей. Так, у новому Кримінальному кодексі України, що почав діяти з 1. 09. 01 р., у ст. 209 передбачена кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) грошей, отриманих злочинним шляхом. Також з 1. 01. 02 р. вступив у дію Указ Президента України від 10. 12. 01 №1199 “Про заходи щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом”, яким у складі Міністерства фінансів України створений Державний департамент фінансового моніторингу. Головним завданням департаменту є контроль за всіма фінансовими операціями в Україні, а завданням правоохоронних органів країни, як сказано в цьому Указі, — концентрація зусиль і коштів у боротьбі з тероризмом і *легалізації грошей* незаконного походження. Розробляються методичні рекомендації для надання необхідної реальності цим процесам [9].

Однак у соціальному житті не все складається так однозначно [6, 175]. Наприклад, виникає дискусія з приводу так званої легалізації таких грошей, у яких існують прихильники й супротивники [6, 180].

Прихильники легалізації аргументують доцільність її здійснення тим, що вона дозволить *легалізувати гроші*, повернути їх у країну, стимулювати амністованих бізнесменів працювати з повним дотриманням податкового, валютного, карного законодавства.

Прихильники легалізації вважають, що *амністія капіталів* послужить для залучення в офіційний сектор економіки й *тіньових капіталів*, які в принципі здатні істотно збільшити рівень легальної капіталізації економіки України, а отже, стати фінансовим забезпеченням подальших якісних змін в економіці країни, її структурі й у забезпеченні стабільних темпів росту на тривалу перспективу, що, у свою чергу, не повинне сприяти легалізації злочинних грошей і доходів, отриманих від заборонених законом видів діяльності. Останнє суперечило б зобов'язанням країни по боротьбі з “відмиванням” “брудних” грошей, прийнятим у відповідності зі стандартами FATF.

Разом з тим варто розрізняти *повну й часткову легалізацію грошей, придбаних злочинним шляхом* і враховувати потенційні наслідки здійснення легалізації. Повна легалізація злочинних грошей має дуже серйозний недолік: світове співтовариство й суспільна думка не схвалюють легалізації грошей, отриманих у сферах наркобізнесу, проституції, від торгівлі зброєю й нелегальної трансплантації людських органів. Тому, щоб не викликати негативний суспільний резонанс, потрібно здійснювати, можливо, *часткову легалізацію*. Однак завдання відділення в ході *амністії капіталів* “сірих” від капіталів “кримінальних” надзвичайно складне, якщо взагалі можливе. Більше того, на думку окремих експертів [1, 30], вибіркова *амністія* (*амністія* з перевіркою походження коштів) неприйнятна, оскільки вона буде породжувати серйозні корупційні проблеми. Тому правильним рішенням було б усунути чиновників зі схеми по легалізації коштів [1, 32].

Супротивники *легалізації грошей, придбаних злочинним шляхом*, вважають [2, 140], що, по-перше, не можна амністувати капітали, нажиті злочинним шляхом, оскільки держава, ідучи на такий крок, визнає своє безсилля в боротьбі з *тіньовими капіталами* правовими коштами; по-друге [2, 144], *амністія капіталу* буде кроком, мабуть, несправедливим стосовно законослухняних громадян; по-третє [2, 145], у злочинців створиться відчуття безкарності. Це робить злочин привабливим заняттям, а високий рівень злочинності, насамперед організованої, підриває підвалини суспільства й загрожує правовим нормам; по-четверте [5, 37], злочинні організації одержують можливість фінансувати свою подальшу діяльність; по-п'яте [5, 39], неконтрольоване використання злочинними організаціями окремих фінансових установ, зрештою, заподіює шкоду всій фінансовій системі, особливо в країнах з економікою, що розвивається; по-шосте [5, 44], зосередження економічної й фінансової влади в руках злочинних організацій в остаточному підсумку може підірвати національну економіку цих країн і демократичні системи їхньої влади й керування.

Але обидві сторони сходяться на тім, що вивезені раніше злочинні гроші й так без будь-якої *амністії капіталів* мають можливість вертатися в країну під видом іноземних інвестицій, здійснюваних, як правило, офшорними компаніями. Причому їхнє повернення подібним чином вважається більше доцільним, оскільки такі інвестиції одержують гарантії відповідно до діючого законодавства й міжнародних угод про запобігання подвійного оподаткування й захисту інвестицій. У цьому контексті *амністія капіталів* може давати значно кращий ефект у країнах з стійким законодавством, до яких Україна поки не належить, і сьогодні залишається чимало відносно “легальних” схем відхилення від оподаткування й високий рівень корупції, які серйозно знижують імперативність здійснення в Україні *амніс-*

тії капіталу. Крім того, успіх легалізації грошей значною мірою залежить від суспільної підтримки такого кроку влади. Саме тому вважається, що Україні необхідна не легалізація грошей, а легітимація грошей, тобто її суспільне виправдання з позиції базових суспільних інтересів [2, 147].

Якщо *легітимацію* розуміти як суспільне визнання, то можна відзначити, що в українському суспільстві, при всій неоднозначності відносини до результатів приватизації, прихильники ідеї амністії тіньових капіталів переважають. Дослідження [1, 32], проведеш соціологічною службою Центру Разумкова, свідчать, що необхідною легалізацію *тіньових капіталів* в Україні вважають майже дві третини (61,4%) громадян і всього 15,9% громадян дотримуються протилежної думки. Майже чверть респондентів не визначилися зі своїм ставленням до цієї проблеми. Більшість (57,6%) громадян упевнені в тому, що необхідно створювати умови, при яких капітали, вивезені за кордон, могли б бути легально повернуті в Україну й вкладені в розвиток українських підприємств. Протилежної думки дотримуються 23,4% опитаних. Майже половина (45,9%) громадян вважають, що потрібно простити колишні порушення законів тим підприємцям, які готові вивести свої капітали “з тіні” і/або повернути їх через кордон і вкласти в економіку України. Тільки третина (33,8%) опитаних вважають, що всіх підприємців, які у свій час працювали в “тіньовому секторі”, порушували закони, вивозили капітали за кордон, необхідно судити за чинним законодавством. При цьому значна частина опитаних вважає, що для легалізації тіньових капіталів необхідно, насамперед, прийняти відповідні закони й сформувати прийнятний інвестиційний клімат. Отже, за умови здійснення легалізації (амністії) тіньових капіталів і доходів можна розраховувати на розуміння й підтримку такого кроку влади з боку громадськості України [5, 44].

Виходячи з наведених міркувань, здійснення сьогодні широкомасштабної легалізації (амністії) тіньових капіталів і доходів представляється хоч і необхідним, але досить проблематичним. Українські капітали за кордоном здебільшого вже легалізовані у вигляді нерухомого й рухомого майна, вкладені у капітал підприємств, акції й інші цінні папери: значну їхню частину повернути неможливо або майже неможливо. Крім того, у власників капіталу є в розпорядженні численні механізми повернення захованих у тінь і вивезених за кордон капіталів і без проходження процедури формальної легалізації. Вони можуть активно використати такі механізми лише у випадку впевненості в довгострокових, сприятливих тенденціях розвитку політичної ситуації й підприємницького середовища в Україні.

Література

1. Барановский А., Сидоренко В. Проблемы собственности и легализации капиталов и доходов в Украине /Зеркало недели. — 2004. — № 5. — С. 2 7-3 4.
2. Бахин В. П., Карпов Н. С., Цымбал П. В. Под ред. П. В. Мельника. Преступная деятельность: понятие, характеристика, принципы, изучение. — К.: Акад. гос. на- логовой службы Украины. — 2001. — 274 с.
3. Ильин А. Криминальная матрица: Экономическая преступность на современ- ном этапе. — М.: Изд-во Нева ОЛМА-ПРЕСС, 2002. 198 с.
4. Голованов Н. М., Перекислов В. Е., Фадеев В. А. Теневая экономика и легализа- ция преступных доходов. — СПб.: Питер, 2003. — 303 с.
5. Калугин В., Волченко А., Игнатъев М., Бабанина Н. Тень, закрывающая солнце. //Бизнес. — 2003. — №22. — 02. Об. 2003. — С. 36-46.
6. Качка Тарас. Боротьба з відмиванням грошей: Комплексний порівняльно-пра- вовий аналіз відповідності законодавства України *acquis* Європейського Союзу в сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. — К., 2004. — 300 с.
7. Понченко Г. В. Кінець фіктивним фірмам // Урядовий кур'єр. 2003. — №5. — С. 47-51.

